

Нікольченко Ю. М.

Бібліотеки і видавнича справа у Київській Русі (XI-XIII ст.)

Протягом трьох століть у Київській Русі бібліотеки, створені при монастирях, соборах, церквах, та приватні книгозбірні були не тільки осередками освіти, науки і культури, а й єдиними у державі центрами видавничої справи, де писалися, переписувалися і перекладалися книги.

За повідомленнями літописних джерел та сучасників у Київській Русі в XI-XIII ст. існувала розгалужена мережа бібліотек. За підрахунками вчених, книжковий фонд Київської Русі на кінець XIII ст. становив 130-140 тис. томів [4, с. 312]. Бібліотеки створювалися при монастирях, соборах і церквах. Відомі також унікальні за своїми колекціями князівські книгозбірні Святослава Ярославича (1027–1076), Святослава (Святоші) Давидовича Чернігівського (1080–1143), Володимира Васильковича Волинського (1249–1288). Власні книжкові зібрання були в ігумена Печерського монастиря у Києві – Феодосія Печерського (бл. 1009–1074) та у його учнів – ченців Даміана Цілителя, Григорія Чудотворця, Іларіона Схимника. Велику бібліотеку мав Клим Смолятич (р.н. невід. – після 1164) – книжник і філософ, знайомий з працями давньогрецьких філософів. Згодом він став київським митрополитом.

Першу відому на Русі бібліотеку заснував у 1037 р. великий київський князь Ярослав Володимирович Мудрий (977–1054) при Софійському соборі у Києві. За підрахунками книгознавців у ній могло зосереджуватися понад 950 томів, насамперед богослужбових книг: Євангелія, Псалти-

рі, Службники, Требники, Устави, Мінеї, Апостоли та ін., а також світська література грецькою, арабською, латинською мовами: твори Геродота, Еврипіда, Демосфена, Аристотеля, Плутарха, Ксенофонта, збірник «Олександрія» про життя Олександра Македонського, хроніки Іоанна Малали, Георгія Амартола і Георгія Сінкелла, «Історія іудейської війни» Йосифа Флавія, «Християнська топографія» Козьми Індікополова, «Джерело знань» Іоанна Дамаскіна, «Повість про Акіра Премудрого», перекладена із сирійської мови тощо [5, с. 174–175].

Унікальною за своїм фондом була бібліотека Печерського монастиря, заснованого у 1051 р. ченцями Антонієм та Феодосієм. За Студійським монастирським статутом бібліотека перебувала під патронатом призначеного ігуменом брата-бібліотекаря.

При багатьох бібліотеках було відкрито скрипторії – своєрідні книгописні майстерні, які були, по суті, єдиними центрами становлення і розвитку видавничої справи у Київській Русі в XI–XIII ст.

Складаючи похвалу Ярославу Володимировичу, літописець Нестор у «Повісті минулих літ» підкреслює його роль у налагодженні книжної справи: «І до книг він мав нахил, читаючи [їх] часто вдень і вночі. І зібрав він писців многих, і перекладаючи вони з гречизни на слов'янську мову і письмо [святеє], і списали багато книг; ... многи списавши, положив [їх] у церкві святої Софії, що її спорудив він сам» [3, с. 89, 91].

Про «книжное строение» у бібліотеці Печерського монастиря розповідається і на сторінках Києво-Печерського патерика. Так, вище згаданий чернець Іларіон Схимник, «дуже вміло міг писати книги у день і вночі у келії отця Феодосія» [2, с. 69].

Найбільша книгописна майстерня, де працювала велика кількість писців, була при Софії київській. У ній пра-

цювали фахівці духовного звання і ремісники-міряни. За ігуменства Феодосія процес книговидавництва у Печерському монастирі набув цехової організації. Найактивнішу участь у книжковій справі брав сам Феодосій, а також ченці Никон та Іларіон Схимник.

У Софії новгородській серед понад ста писців, що залишили свої автографи на книгах, близько половини були писцями-ремісниками. Крім Києва, видавнича справа розвивалася у монастирських, соборних і церковних бібліотеках Володимира Волинського, Галича, Новгорода, Переяславля, Ростова, Чернігова.

Широка потреба у книгах породила на Русі специфічну галузь ремесла, в якій працювало багато фахівців. Крім книгописців і палітурників, тут були редактори, перекладачі, художники, майстри пергаменту, ювеліри.

На час прийняття Руссю християнства у 988 р. вже існувала велика кількість перекладів богословських та історичних творів церковно-слов'янською мовою. Вони з'явилися завдяки місії Кирила (бл. 827–869) і Мефодія (бл. 815–885) у 863 р. в Моравії. Проте вже у другій половині XI ст. видавці книг з бібліотек Софії київської і Печерського монастиря здійснювали переклади безпосередньо з грецької і латинської мов.

Власна література Русі, створена у книгописних майстернях бібліотек церковно-слов'янською мовою, дійшла до сьогодення у кількості близько 90 духовних і світських книг, основними темами яких були прийняття нової релігійної системи – християнства східного обряду, княжі суперечки і боротьба з кочовиками [1, с. 227].

Видана у Київській Русі книга, як і в усій середньовічній Європі, коштувала дуже дорого. Автор приписки до знаменитого Мстиславового Євангелія (бл. 1115 р.) зауважував, що «...цену же євангелія сего един Бог ведает» [4, с. 313].

Література

1. Брайчевський М. Ю. Утвердження християнства на Русі / М. Ю. Брайчевський. – К. : Наукова думка, 1988. – 260 с.
2. Києво-Печерський Патерик / Репринт. вид. Д. І. Абрамовича. – К. : Час, 1991. – 280 с.
3. Літопис руський / пер. з давньорус. Л. Є. Махновця. – К. : Дніпро, 1989. – 591 с.
4. Толочко П. Київська Русь / П. Толочко. – К. : Абрис, 1996. – 360 с.
5. Толочко П. Ярослав Мудрий / П. Толочко. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 2002. – 272 с.

УДК 655.59:027.7

Орехова С. Є.

Видавнича справа як складова інформаційних послуг діяльності бібліотек ВНЗ

Структурним підрозділом вищого навчального закладу (ВНЗ) є бібліотека, діяльність якої спрямована на надання широкого спектру інформаційних та сервісних послуг. ВНЗ є самостійною, складною організацією обслуговування, генерує сегмент ринку послуг освіти, який утворює інформаційний ринок в сфері послуг.

Види інформаційних послуг та продуктів, які надає бібліотека, різноманітні, вони сформовані в асортиментні групи: інформаційні послуги / продукти, що надаються в результаті документного, бібліографічного, фактографічного обслуговування, інформаційні дослідження, комплек-

ББК 78
УДК 02

Відповідальний за випуск: директор наукової бібліотеки Маріупольського державного університету Шакула А. П.

Комп'ютерна верстка: Дейниченко О. В.

*Рекомендовано до друку
науково-методичною радою НБ МДУ
(протокол № від . .2016 р.).*

В42 Видавнича діяльність бібліотек Маріуполя: напрямки та нові моделі розвитку : матеріали V міської науково-практичної конференції бібліотек м. Маріуполя. 29 вересня 2016 р. / під ред. А. П. Шакули. – Маріуполь : МДУ, 2016. – 137 с.

Видання містить тези доповідей, у яких охарактеризована видавнича діяльність окремих бібліотек Маріуполя, відображено особливості використання програмного забезпечення під час створення й редагування видавничої продукції та інтеграції електронних копій видань у міжнародний інформаційний простір, роль університетських бібліотек у редакційно-видавничій діяльності ВНЗ, тощо.

Видання рекомендовано співробітникам бібліотек, а також всім, хто цікавиться напрямками діяльності бібліотек різних систем та відомств.

ББК 78
УДК 02

© Наукова бібліотека МДУ, 2016
© Акульшина А.В., Бурова І.В., Вакуленко А.І., Гельвіх А.В., Головач В.В., Гроздова І.В., Дейниченко О.В., Кіор Н.Д., Ковтуненко Н.А., Кригіна О.В., Кудлай В.О., Лісогор В.А., Луханіна І.А., Манякіна О.С., Міліціна Л.В., Назар'ва С.В., Натяма С.В., Науменко В.Д., Нікольченко Ю.М., Орехова С.Є., Охрімченко О.В., Пасинкова О.В., Ребро Д.Л., Сивак О.А., Ткаченко Т.В., Шакула А.П., Шевцова М.Л., Яковенко Ю.Є., 2016